

A FENNTARTHATÓSÁGI ÁTÁLLÁSOK TÁMOGATÁSA A KOHÉZIÓS POLITIKA RÉVÉN AZ EURÓPAI ZÖLD MEGÁLLAPODÁS KERETÉBEN

Eszköztár regionális és nemzeti döntéshozók számára

Kézirat lezárásának időpontja: 2020

Az Európai Bizottság nem tehető felelőssé a kiadvány további felhasználásából eredő következményekért.

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2021

© Európai Unió, 2021

Az Európai Bizottság dokumentumainak további felhasználása a bizottsági dokumentumok további felhasználásáról szóló, 2011. december 12-i 2011/833/EU bizottsági határozat (HL L 330., 2011.12.14., 39. o.) alapján történik.

Ellenkező értelmű megjegyzés hiányában e dokumentum további felhasználása a Creative Commons Nevezd meg! 4.0 nemzetközi (CC BY 4.0) licenc alapján engedélyezett (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.hu>). Ez azt jelenti, hogy a további felhasználás a forrás megfelelő megnevezésével és az esetleges változtatások feltüntetésével megengedett.

A nem az Európai Unió tulajdonában lévő elemek felhasználása vagy sokszorosítása érdekében közvetlenül a szerzői jog tulajdonosához kell engedélyért fordulni.

Print	ISBN 978-92-76-30178-3	doi:10.2776/44934	KN-01-20-720-HU-C
PDF	ISBN 978-92-76-30167-7	doi:10.2776/777	KN-01-20-720-HU-N

Tartalomjegyzék

1.	Az eszköztárról.....	2
2.	Fenntarthatósági átállások, régiók és kohéziós politika.....	3
3.	Fenntartható jövőre vonatkozó jövőkép kialakítása.....	6
4.	Az átállás irányítása.....	8
5.	Az innováció támogatása.....	11
6.	Az alkalmazás és a fokozatos kivezetés támogatása.....	14
7.	A méltányos átállás támogatása.....	16
8.	Területi megközelítések.....	18
9.	A fenntarthatóság figyelembevétele a programokban és projektekben.....	20
10.	Összefoglaló: különböző kiindulási pontokhoz igazított átalakítási menetrend.....	22

1. Az eszköztárról

Az európai zöld megállapodás ⁽¹⁾ az Európai Unió arra irányuló stratégiája, hogy felkészültté tegye gazdaságát és társadalmát egy egészséges bolygó megteremtésére. A megállapodás olyan szakpolitikai megközelítést támogat, amely a klímasemlegesség és a körforgásos gazdaság célkitűzéseit tarják szem előtt. Ez lényegében a *fenntarthatósági átállások*, azaz a társadalmi rendszerek fenntarthatóbb termelési és fogyasztási módok irányába mutató hosszú távú átalakításainak koncepciójára utal, amelyet az Unió már sok éve hangoztat.

Ez az eszköztár ezt a megközelítést kísérli meg átültetni olyan konkrét eszközökre, módszertanokra és lépésekre, amelyek az EU kohéziós politikájának összefüggésében megvalósíthatók. Az eszköztár arra összpontosít, hogy a kohéziós politika hogyan tudja támogatni a fenntarthatósági átállást a partnerségi megállapodások és programok tervezése és végrehajtása során azáltal, hogy a klímasemleges, zöld és körforgásos gazdaságra való átállás előmozdítása érdekében a 2021 és 2027 közötti finanszírozási időszakra rendelkezésre álló támogatásokat a prioritásokhoz igazítja. Az eszköztár olyan eszközök és kérdések összességéből áll, amelyek útmutatásul szolgálnak a stratégiai gondolkodáshoz, és segítenek teljesíteni az európai zöld megállapodás ambiciózusabb törekvését a jövőbeni kohéziós politika keretében.

Az eszköztár elsődlegesen a nemzeti és regionális szintű programozó és irányító hatóságoknak szól. Noha számos egyéb szereplő vesz részt a végrehajtásban, az irányító hatóságok tudják a kohéziós politikát az átállást elősegítő változások, valamint egy olyan átfogó keretrendszer kialakítása felé terelni, amely kellően rugalmas ahhoz, hogy a helyi stratégiákat, intézkedéseket és feltételeket figyelembe vegye.

Az eszköztár – miután bemutatja, hogy az Európai Unió kohéziós politikája hogyan segíthet a régióknak a fenntarthatósági átállások kezelésében (2. rész) – a stratégiai jövőkép kialakításával foglalkozik (3. rész). Ezt követően a fenntarthatósági átállás irányítását tárgyalja azokra az érintett szereplőkre, szakpolitikákra és intézményekre összpontosítva, amelyek a kohéziós politika működése tágabb kontextusának részét képezik (4. rész). Ezután azt részletezi, hogy hogyan járulhat hozzá a kohéziós politika az átállások támogatásához az innovációba történő befektetéssel (5. rész), a fenntartható megoldások alkalmazásával (6. rész) és a méltányos átállás biztosításával (7. rész). A kiadvány arra is figyelmet fordít, hogy a területi stratégiák – mint a kohéziós politika jellemző eszközei – hogyan tudják támogatni a fenntarthatósági átállásokat (8. rész). Végül pedig a projektkiválasztásra és a finanszírozás kedvezőtlen környezeti hatásait enyhíteni képes intézkedésekre, valamint a kohéziós politika fenntarthatósági átállásokhoz való hozzájárulásának nyomon követésére és értékelésére összpontosít (9. rész).

Ez a dokumentum az Európai Bizottság Regionális és Várospolitikai Főigazgatósága számára készített hosszabb jelentés ⁽²⁾ fő üzeneteit tartalmazza. A hosszabb verzió számos esettanulmányt, inspiráló példákat, specifikus uniós szakpolitikai kezdeményezésekre mutató linkeket és az itt említett különféle eszközökre vonatkozó részletesebb információkat foglal magában.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hu

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2020/report-on-a-toolkit-for-national-and-regional-decision-makers-supporting-sustainability-transitions-under-the-european-green-deal-with-cohesion-policy

2. Fenntarthatósági átállások, régiók és kohéziós politika

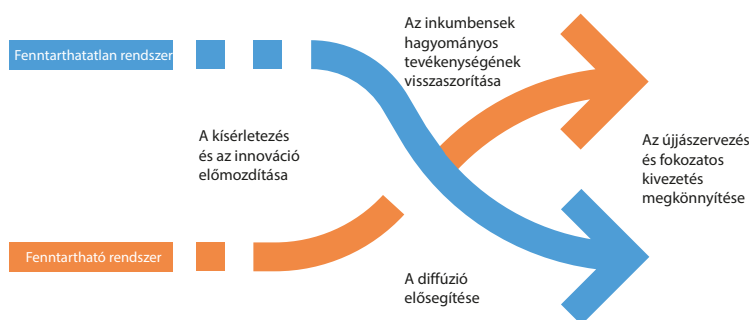
Noha az uniós szakpolitikák hozzájárultak a környezet állapotának jelentős javulásához Európában, egyes, például az éghajlatváltozással, biológiai sokféleséggel és erőforrás-felhasználással kapcsolatos kihívások nem kezelhetők kizárólag környezetvédelmi politikákkal. Ezek megoldásához rendszerszintű változásokat szükséges elérni a fenntarthatatlan termelési és fogyasztási rendszerekben. Ez a nagy társadalmi-technikai rendszerek alapvető átalakulását, többek között a technológiák, az infrastruktúra, a jogszabályok, a piacok, a magatartásformák stb. megváltoztatását is megköveteli. A fenntarthatósági átállást e rendszerek fenntarthatóbb termelési és fogyasztási módok irányába mutató hosszú távú átalakításaként lehet értelmezni. ⁽³⁾

Az Európai Unió ambiciózus célkitűzéseket határozott meg e változás irányának kijelölésére, nevezetesen az éghajlatváltozás és a körforgásos gazdaság tekintetében. Az európai zöld megállapodás 2019 decemberében Európa számára ambiciózus új napirendet határozott meg, amely a klímasemleges Európa megteremtésére irányul, ahol 2050-re a gazdasági növekedés és az erőforrásfelhasználás kettéválik egymástól.

A gazdaságok és társadalmak folyamatosan alakulnak. A fenntartható eredmény eléréséhez azonban az átállást irányítani és menedzselni kell. A közpolitikák támogatást nyújthatnak olyan új megoldásoknak, amelyek lehetővé teszik a fenntarthatósági átállást, és tompítják azon szereplők ellenállását, akik a *status quo*t és egyéni érdekeiket védik. A tudósok az átállást jellemzően az inkumbens és fenntarthatatlan „rendszerek” destabilizációjaként vagy rendszerszintű átalakulásaként írják le, amelyet új és fenntartható „réspiacok” megjelenése indít el.

A fenntarthatósági átállás idealizált görbéjén három fő folyamat különböztethető meg: innováció (megjelenés), fenntartható megoldások nagy volumenű alkalmazása (elterjedés) és rendszer-újjaszervezés (a méltányos átállás biztosítása mellett).

Az átállások x-görbéje ⁽⁴⁾

A régiók jelentős szerepet játszanak ebben a folyamatban. Olyan helyszínekként szolgálnak, ahonnan az új technológiai és társadalmi megoldások kiindulnak. A régiók továbbá hozzájárulnak az uniós és nemzeti célkitűzésekhez a meglévő technológiai, gazdasági és társadalmi megoldások adaptálásával, amelynek köszönhetően a helyi adottságokhoz igazítva alkalmazzák e megoldásokat. Hozzá kell továbbá járulniuk a fenntarthatatlan megoldások fokozatos kivezetéséhez, az ilyen technológiákhoz és gyakorlatokhoz biztosított támogatásuk átcsoportosításával. Végül pedig a régióknak biztosítaniuk kell, hogy ez az újjaszervezés méltányos és tisztességes módon menjen végbe, és el kell kerülniük, hogy az átállás negatív hatást gyakoroljon a regionális fejlődésre és a jólétre.

⁽³⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>

⁽⁴⁾ Forrás: Geels, F., Turnheim, B., Asquith, M., Agency, E. E., Kern, F., Kivimaa, P., Matti, C., Veenhoff, S., Frantzeskaki, N., & Wittmayer, J. (2019). Sustainability transitions: policy and practice. Kopenhága.

A kohéziós politika több okból fontos eszköze a fenntarthatósági átállási folyamatoknak. Jelentős forrásokat juttat a régióknak és rendelkezik egy kapacitásépítési komponenssel is, ezáltal pénzügyileg és a megvalósítás irányítása tekintetében egyaránt támogatva a térségeket. Nagy hangsúlyt helyez az érintett érdekelt felekkel való partnerségre, és széles körű, integrált megközelítést alkalmaz a regionális fejlesztés területén. Helyi alapú megközelítést követ, amely lehetővé teszi az átállási folyamatok megfelelő léptékű és a sajátos területhez igazított megvalósítását, miközben összeköti azokat az irányítás egyéb szintjeivel.

A koronavírus-világjárvány és a zöld helyreállítás

Az összes EU-tagállam és világszerte valamennyi ország elszenvedti a 2020-ban kitört koronavírus-világjárvány hatásait. A munkanélküliség az egekbe szökött, az emberek megélhetése pedig veszélybe került. A kormányok azonnali veszélyhelyzeti reagálását követően a hangsúly áthelyeződött a helyreállításra, uniós szinten is. A 2021 és 2027 közötti időszakra vonatkozó többéves pénzügyi kereten (MFF) felül az EU-tagállamok ambiciózus pénzügyi csomagról állapodtak meg a világjárvány hatásainak kezelése érdekében, amely összesen 750 milliárd EUR összeget kitevő támogatásokból és kölcsönökből áll. Ennek köszönhetően az elkövetkezendő években a tagállamoknak nyújtható összes pénzügyi támogatás több mint 1 800 milliárd EUR összeget tesz ki. Ennek a támogatásnak egy részét az új Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközön keresztül fogják szétosztani, amely a kohéziós politikával és más uniós támogatási eszközökkel párhuzamosan fog működni.

A gazdaságok újraindítása nem eredményezheti azt, hogy a dolgok a korábbi állapotuk felé, azaz visszafelé haladjanak. A Covid19-válság rávilágított, hogy szükséges jobban megérteni és belefoglalni a rendszerszemléletet szakpolitikai és irányítási keretrendszerünkbe. Egy rövid és hosszú távon egyaránt jól teljesítő helyreállítási terv kidolgozásának nélkülözhetetlen előfeltétele a termelési ellátási láncaink, a biológiai sokféleség, az éghajlat, az ökoszisztémánk degradálódása, a szennyezés, az egészségünk, az agrár-élelmiszeripari rendszereink, valamint társadalmi-gazdasági modellünk fenntarthatósága és rezilienciája között fennálló összefüggések megértése.

Mindez hatással van az átállási folyamatok átfogó irányítására is. Bár előfordulhat, hogy bizonyos nyomás nehezedik rájuk, hogy az azonnali problémák megoldása érdekében rövid távú megközelítést alkalmazzanak, amely olyan technológiák és eszközök támogatásához vezethet, amelyek a későbbiekben elavulttá válnak, a döntéshozóknak megvan a lehetőségük, hogy olyan ágazatok és technológiák számára biztosítsanak forrásokat, amelyek előmozdítják a fenntarthatósági átállást. Ennek egyik lehetséges módja, hogy a támogatást a környezetvédelmi teljesítményhez kötik és a fenntarthatatlan ágazatok és technológiák számára csak akkor nyújtanak támogatást, ha fenntartható alternatíváik nem léteznek, vagy pedig a támogatást a fenntarthatatlan technológiákról és ágazatokról olyan technológiákra és ágazatokra csoportosítják át, amelyek azonos szintű, fenntartható szolgáltatást képesek biztosítani (például a megújuló energia és az elektromos járművek irányába).

A gazdasági válság azonnali hatásaként végbement néhány pozitív környezetvédelmi változás, pl. a levegőszennyezés és az üvegházhatásúgáz-kibocsátások terén. Ezek a változások a gazdaságok élénkülésével szakpolitikai beavatkozás nélkül megszűnhetnek. A politikai döntéshozóknak azonban van lehetőségük tenni annak érdekében, hogy e változások közül néhány tartós legyen.

Az optimalizálásra összpontosító gazdasági rendszerrel egy adaptív és reziliens rendszer irányába történő elmozdulás amúgy is időszzerű. A válság alkalmas időpont változások intézményesítésére olyan területeken, ahol a változásokkal szembeni ellenállás alacsony. A motorizált városi közlekedés iránti kereslet ideiglenes csökkenése például lehetőséget jelent a személygépkocsik számára fenntartott hely csökkentésére és a nem motorizált közlekedésnek biztosított hely növelésére, pl. kerékpársávok kijelölésével. A világjárvány továbbá arra kényszerítette az országokat, hogy nagy léptékű változtatásokat vigyenek végbe magatartásukban és szokásaikban (pl. távmunka, online tanulás és e-egészség). A tapasztalatok felhasználhatók alapként a fenntartható magatartásbeli változások jövőbeli előmozdításához.

A megváltozott gazdasági és társadalmi feltételek és szakpolitikai prioritások miatt a válság lehetőséget teremt a politikai döntéshozók számára, hogy valódi reformot hajtsanak végre. Másrésztől ugyanakkor a válság által okozott bizonytalanság csökkentette egyes kormányok hajlandóságát az átállások megvalósítására, mivel azok bizonytalan kimenete tovább növeli a bizonytalanságot.

Ez az eszköztár, noha kifejezetten a kohéziós politikára irányul, arra is felhasználható, hogy az új helyreállítási eszközöket a fenntarthatósági átállás támogatása felé irányítsák.

3. Fenntartható jövőre vonatkozó jövőkép kialakítása

A rendszerszintű fenntarthatósági problémákat nem lehet fokozatos változtatással kezelni, amely pusztán a meglévő rendszerek hatékonyabbá tételére összpontosít. Ehelyett azoknak a társadalmi-gazdasági rendszereknek az átalakítását igénylik, amelyek előidézik a környezetkárosodást (pl. élelmiszer-rendszerek, energiarendszerek, mobilitási rendszerek). Az ilyen átalakítást olyan stratégiának kell vezérelnie, amely ambiciózus hosszú távú célokkal és célkitűzésekkel jellemezhető jövőkép felé orientált.

E folyamat első lépéseként alaposan meg kell értenünk azokat a rendszereket, amelyeket át kell alakítani. A rendszer-feltérképezés segíthet feltárni, hogy ezek a rendszerek hogyan idézik elő a környezetkárosodást, és hogyan állnak ellene a változásnak. A közelmúltbeli uniós szakpolitika inkább a rendszerszintű átalakulás irányába mutató elmozdulásról tanúskodott – ahelyett, hogy kizárólag környezetvédelmi problémákra összpontosító célkitűzéseket fogadott volna el –, többek között az energiaunió, a körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési terv vagy a „termelőtől a fogyasztóig” stratégia keretében.

A rendszer-feltérképezés után következhet a jövőképpalkotás és a stratégia kidolgozás. Ez egy jövőkép kialakításából, annak célorientált cselekvésekre való lebontásából, az e célok eléréséhez vezető útvonalak azonosításából, majd pedig ezen útvonalak következetes fellépésekbe való átültetéséből áll.

E folyamat során a kiindulási pont nem azonos minden tagállam és régió esetében. Néhány régió már (egyes esetekben nemzeti szinten) kialakított jövőképre támaszkodhat, amelyek kívánatos közép- vagy hosszútávú jövőbeli helyzeteket és megfelelő célokat és célkitűzéseket állapítanak meg. Más régiók nem rendelkeznek ilyen átfogó jövőképpel. Ezekben az esetekben a fenntarthatósági átállás stratégiai jövőképpalkotási gyakorlata során felhasználhatók azok a nemzeti és regionális fejlesztési tervek, amelyeket a kohéziós politika forrásaihoz való hozzáférés céljára készítettek. Az irányító hatóságok mérlegelhetik a kohéziós politika forrásainak felhasználását olyan stratégiák és tervezési keretrendszerek kidolgozásához, amelyek még nem kerültek bevezetésre, például az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás vagy a körforgásos gazdaság tekintetében.

Példák bevált gyakorlatokra

1. **Térképezze fel a szolgáltató rendszereket** (pl. élelmiszerrendszer, energiarendszer, mobilitási rendszer):

- a) Körvonalazza a rendszer határait térben, időben és a témák tekintetében (pl. az utóbbi néhány évtizedben egy adott városban megvalósuló mobilitásból származó CO₂-kibocsátások);
- b) Vázolja fel a rendszer által kielégített szükséglet elemeit és hajtóerejeit (pl. üzletek látogatásához, munkába járáshoz, szabadidőhöz stb. szükséges mobilitás) és az e szükségletet befolyásoló környezetet (pl. városszétfolyás);
- c) Vázolja fel a szükségletek kielégítésére rendelkezésre álló technológiákat és módokat, ideértve a rendszer megoldásokat (pl. belső égésű motorral rendelkező személygépkocsik, elektromos járművek, autóbusz-tömegközlekedés, kerékpár stb.) és a réspiaci megoldásokat (pl. közös gépkocsihasználat);

- d) Vázolja fel azokat a rendszerelemeket, amelyek befolyásolják a szükségletek kielégítésével kapcsolatos választási lehetőségeket, különösen a kulturális normákat, a magatartási gyakorlatokat, az infrastruktúrákat, a jogi szabályozást és a szakpolitikát, a piaci szabályokat stb. (pl. személygépkocsik mint státuszszimbólumok, üzemanyagok adóztatása, alacsony kibocsátású övezetek, közúti infrastruktúra, parkoló-infrastruktúra stb.), ideértve a meglévő struktúrákat és e struktúrák esetleges változásait;
- e) Térképezze fel a rendszer- és résziaci technológiák és -módok gazdaságra, társadalomra és környezetre gyakorolt hatásait (pl. munkahelyek, a levegőbe és a vízbe történő kibocsátások, erőforrás-felhasználás);
- f) Térképezze fel a rendszer- vagy résziaci megoldásokban érdekelt szereplőket, többek között azok érdekeit, az érdekek előmozdításához szükséges erőforrások típusait és szintjeit, a más szereplőkkel fennálló kapcsolatokat, valamint a jogalkotási és politikai környezet befolyásolására való képességeket, a nyilvános diskurzust, a technológiai fejlődést és az átállási folyamatok keretét adó egyéb feltételeket;
- g) Térképezze fel a tágabb helyzetet és megatrendeket, amelyek a rendszer háttéréként szolgálnak (pl. tüzelőanyagok világpiaci árai, geopolitika, globális környezetvédelmi megállapodások, mesterséges intelligencia) és befolyásolhatják a rendszert;
- h) Azonosítsa azokat a külső erőket és nyomásokat, amelyek hatást gyakorolnak a szolgáltató rendszerekre (pl. megatrendek és zavaró erők).

2. Dolgozzon ki **jövőképet** a releváns szolgáltatórendszerekre vonatkozó törekvések (pl. tisztességes, hozzáférhető, fenntartható, innovatív, biztonságos, egészséges, igazságos, méltányos, reziliens, arányos megoldások) megfogalmazására irányuló, részvételen alapuló folyamat megvalósításával.

3. Ültesse át a jövőképeket **célokba és célkitűzésekbe** és azonosítsa a lehetséges **útvonalakat** részvételen alapuló folyamatok, analitikai módszerek (pl. modellezés) és politikai folyamatok kombinációjával. Vegye figyelembe a következőket:

- a) elérhető technológiai, magatartásalapú és egyéb megoldások;
- b) regionális potenciál;
- c) lehetséges ellenállás a változással szemben;
- d) megatrendek.

4. Készítsen **stratégiai és cselekvési tervet** részvételen alapuló és politikai folyamat segítségével, figyelembe véve az analitikai inputokat. Foglalja bele a következő elemekkel kapcsolatos részleteket:

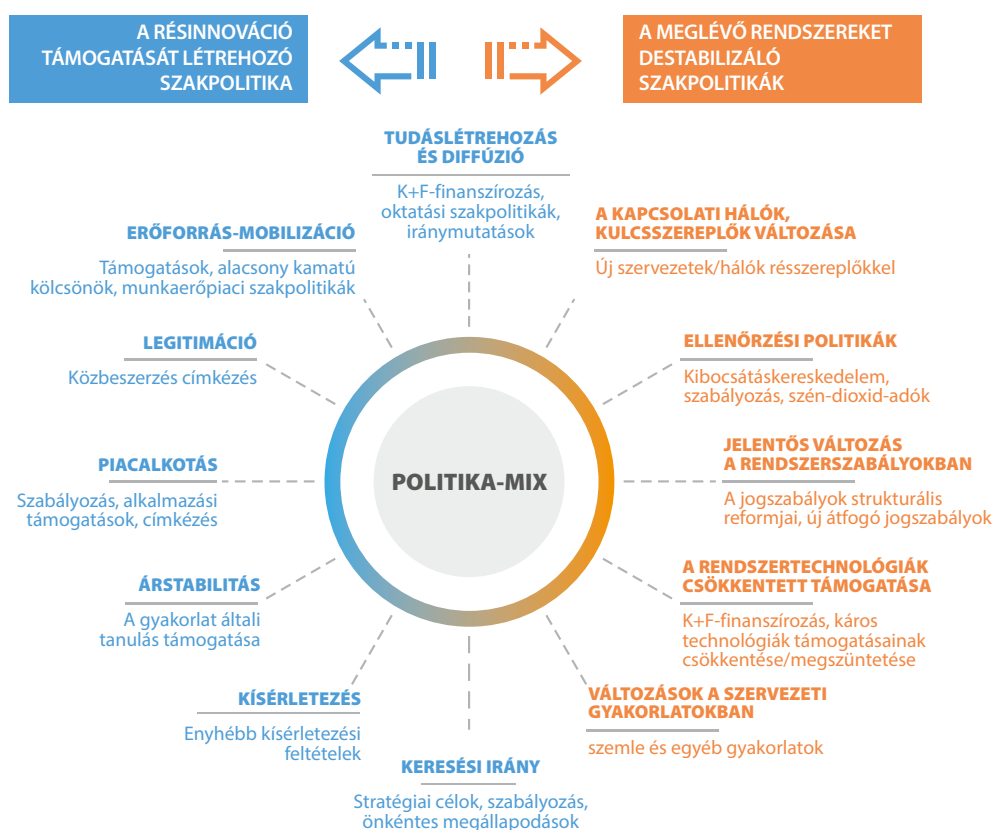
- a) koordinációs és szervezeti struktúrák;
- b) a végrehajtáshoz szükséges teljes költségvetés és emberi erőforrások és a finanszírozási források;
- c) a felhasználandó fő szakpolitikai eszközök;
- d) végrehajtandó különleges intézkedések, ideértve a szükséges pénzügyi erőforrásokat, a felelős részleget, személyt vagy szervezetet és időzítést;
- e) ellenőrzési és felülvizsgálati folyamat végrehajtása.

4. Az átállás irányítása

Ha szeretnénk, hogy a fenntarthatósági átállási folyamatok a kívánt hosszú távú célokhoz vezessenek egy összetett és bizonytalan helyzetben, célszerű proaktív irányítással támogatni azokat. Ehhez intézmények, érdekelt felek és szakpolitikák széles körére van szükség.

A releváns szakpolitikai háttér innovációs politikai eszközökből, az új megoldások kidolgozásának támogatására és a technológiai bezáródás elkerülésére szolgáló környezetvédelmi és ágazati szakpolitikai eszközökből, a méltányos átállást szolgáló szakpolitikai eszközökből, többek között munkaerőpiaci, szociális és oktatási beavatkozásokból, üzletfejlesztési és átcsoportosítási szakpolitikákból, valamint az átállás támogatását fokozó kommunikációs eszközökből áll. Az alábbi ábra az ilyen politikamixek („policy mixes”) összetettségét illusztrálja.

A fenntarthatósági átállásokat szolgáló politikamixek (policy mixes) ⁽⁵⁾

Az irányító hatóságok legfeljebb korlátozott ellenőrzéssel rendelkeznek e szakpolitikák fölött, de a kohéziós politika még így is a változás katalizátora lehet a fenntarthatósági átállás bizonyos kihívásainak kezelése révén:

⁽⁵⁾ Kivimaa, P. (2019): Building sustainability transitions. OECD-szemináriumsorozatok: A régiók és városok ökológiai átállásának és energetikai átalakulásának irányítása. 1. szeminárium: A klímasemleges gazdaságra való átállás irányítása. 2019. május 17., Párizs.

- » Mivel a rendszerszintű változás hatásai nem jelezhetők elő teljeskörűen, az átállási folyamatok irányításának **el kell ismernie a bizonytalanságot és be kell építenie a reflexiót az irányítási folyamatba**. A kohéziós politika hétévente új programozással és a közép távú felülvizsgálattal biztosítja a felülvizsgálatot. Még a partnerségi megállapodás és programok elfogadása után is eszközölhetők változások a kohéziós politika végrehajtása révén.
- » Az átállási folyamatok összetettsége és **az innovatív megközelítések szükségessége** miatt számos kezdeményezés kudarcra van ítélve. Ezért fontos teret adni a kísérletezésnek (ahogyan például az Európai Városi Kezdeményezésen keresztül megvalósul).
- » Fontos elkerülni a **technológiai bezáródást**, azaz az olyan technológiák, magatartások, infrastruktúrák stb. fejlesztését, amelyek megakadályozzák a fenntarthatósági átállást, vagy jelentősen növelik az ilyen átállás költségét. A fenntarthatatlan technológiák, termékek, gyakorlatok és normák fokozatos kivezetése éppen olyan fontos, mint az ezek fenntartható változataiba való befektetés. A kohéziós politika kiadásainak transzformatív technológiákra és megoldásokra összpontosítása és a fenntarthatatlan technológiákra és megoldásokra fordítandó kiadások elkerülése támogathatja a fokozatos kivezetés és a fokozatos bevezetés folyamatát.
- » A kormányok nem hajthatnak végre átállást **az érdekelt felek széles körű bevonása nélkül**. Továbbá szükséges az irányítás különböző szintjein, területi szinteken, szakpolitikai területeken és ágazati határokon túllépve dolgozni. A kohéziós politikának olyan szereplőket kell támogatnia, akik képesek támogatni az átállást a kapacitásépítés és a releváns projektek és kezdeményezések támogatása révén egyaránt. Az érdekelt felek reprezentatív csoportjának bevonása helyett a hangsúlyt a szereplők azon képességére kell helyezni, hogy mennyire tudnak pozitívan hozzájárulni az átállási folyamatokhoz.
- » Előfordulhat, hogy szükséges lesz **kezelni a változással szembeni ellenállást**, mivel az átállási folyamatok természetükből fakadóan zavarók lehetnek bizonyos szereplők számára, így például a fenntarthatatlan technológiákba és gyakorlatokba befektető csoportok számára. A kohéziós politika forrásai tompíthatják az érintettekre kifejtett hatást, hozzájárulhatnak az átalakítási szereplők kapacitásépítéséhez, és támogathatják a fenntartható megoldások innovációját és alkalmazását.
- » **Méltányos átállás** szükséges annak biztosításához, hogy az átállás ne okozzon aránytalan terhet bizonyos csoportoknak vagy területeknek. A méltányos átállási mechanizmus és a Méltányos Átállást Támogató Alap támogathatja ezt a célkitűzést.

Példák bevált gyakorlatokra

1. Fel kell térképezni a fenntarthatósági átállást támogató vagy akadályozó **meglévő politikamixet**. Az értékelésnek ki kell terjednie mind a három fő folyamatra, amelyek a fenntarthatósági átállás alkotóelemei (innováció, fokozatos bevezetés és fokozatos kivezetés, méltányos átállás) és a kapcsolódó szakpolitikai eszközökre (az innovációt támogató szakpolitikai eszközök, az új technológiák és megoldások alkalmazását és a bezáródás elkerülését támogató környezetvédelmi és ágazati szakpolitikai eszközök, valamint a méltányos átállást biztosító szakpolitikai eszközök, lásd még az 5–7. szakaszt).

A következő kérdéseket kell megválaszolni:

- a) Milyen átfogó változásokat szükséges végrehajtani a társadalmi-gazdasági-technológiai rendszerekben ahhoz, hogy támogassák a fenntarthatósági átállást?
- b) Ezek közül a változások közül melyeket szükséges a programozási időszakon belül végrehajtani?
- c) Mely szereplők felelősek e változtatások végrehajtásáért, és hogyan kell változtatni magatartásukon?

d) Milyen politikák használhatók e szereplők magatartásának befolyásolásához?

e) Hogyan lehet kezelni a változással szembeni ellenállást?

2. Értékelni kell a meglévő politikamixet a fenntarthatósági átállási folyamatok lehetséges akadályainak feltárása céljából.

a) Milyen megoldásokat szükséges megvalósítani a fenntarthatósági átállásra irányuló stratégiák és cselekvési tervek szerint?

b) Rendelkezésre állnak olyan új megoldások, amelyek a jelenlegi fenntarthatatlan megoldások helyébe léphetnek, vagy szükség van az innováció támogatására?

c) Megfelelő mértékben vannak jelen a fenntartható megoldások, vagy szükség van-e szakpolitikákra e megoldások alkalmazásához?

d) Részesülnek-e kártékony támogatásokban a jelenlegi technológiák és megoldások? A szociális, gazdasági, kulturális, hálózati és infrastrukturális függőségek bezáródási hatást érnek-e el azáltal, hogy a meglévő megoldásokat előnyökkel ruházzák fel? Milyen intézkedésekre van szükség az új fenntartható megoldások és a meglévő fenntarthatatlan megoldások közötti egyenlő feltételek megteremtéséhez?

e) Léteznek-e a lehetséges negatív társadalmi hatások kezelésére és a méltányos átállás biztosítására irányuló politikák?

3. Meg kell határozni **a kohéziós politikai forrásoknak a politikamixben betöltött**, a fenntarthatósági átállás megvalósítására irányuló **szerepét**. Számos kérdést kell feltenni annak meghatározása érdekében, hogy a kohéziós politika milyen szerepet játszhat:

a) Szükség van-e állami finanszírozásra a kívánt eredmény eléréséhez?

b) Amennyiben állami finanszírozásra van szükség, szükség van-e a kohéziós politikán alapuló támogatásra, vagy rendelkezésre állnak más finanszírozási eszközök, és azok kielégítőek-e?

c) Milyen formát kellene öltenie a kohéziós politikán alapuló támogatásnak?

d) Milyen környezeti kritériumoknak kellene megfelelni?

e) Mit kellene tenni nemzeti szinten és mit kellene tenni regionális vagy helyi szinten? Lehetne-e bizonyos tevékenységeket hatékonyabban végezni nemzetek közötti vagy határokon átnyúló együttműködés keretében?

4. Szükséges olyan eljárásokat végrehajtani és intézményeket létrehozni, amelyek támogatják az **adaptív irányítást és a politikai ismeretátadást**, hogy önreflexiót építsenek bele egy olyan folyamatba, amelynek az eredményét jellegeből fakadóan nehéz előre jelezni. Ez az ismeretátadás biztosítása érdekében visszacsatolási spirálok kialakítását is magában foglalja, valamint szükség szerint kiigazítások elvégzését is, miután a végrehajtásból levonták a tapasztalatokat.

5. Az innováció támogatása

Az átállás akkor válik megvalósíthatóvá, ha a fenntartható jövőre irányuló alternatív megoldásokat elérhetővé teszik. Ezért áll központi helyen a klímasemleges és körforgásos gazdaságra való átállásban az innováció támogatása.

Ahogy az a korábbiakban kifejtésre került, a rendszerszintű környezetvédelmi kihívások kezelése érdekében a megoldásoknak jelentősen el kell térniük a jelenlegi technológiáktól és gyakorlatoktól. Következésképpen ajánlott komolyan mérlegelni a radikális innovációt. Ez az alábbi táblázatban bemutatottak szerint magában foglalhatja a technológiai innovációt, a szociális innovációt, az üzletimodell-innovációt és a politikai innovációt.

Példa a fenntarthatósági átállást szolgáló innovációra ⁽⁶⁾

Terület	Fő téma	Példák
 <p>Technológiai innováció</p>	<p>Célja új termékek és folyamatok kifejlesztése, valamint termékek és folyamatok jelentős technológiai változásának elérése.</p>	<ul style="list-style-type: none"> » Mobilitás: akkumulátoros elektromos járművek, elektromos kerékpárok, alternatív üzemanyagok, autonóm járművek. » Élelmiszer: permakultúra, talajművelés nélküli gazdálkodás, növényi alapú hús- és tejtermékek, genetikai módosítás. » Energia: megújuló energia, hőszivattyúk, passzív házak, teljes házátalakítás, intelligens fogyasztásmérők. » A horizontális technológiai innováció részét képezik például a digitális technológiák (mesterséges intelligencia, nagy adathalmazok és a dolgok internete).
 <p>Társadalmi innováció</p>	<p>Célja olyan új társadalmi gyakorlatok azonosítása, amelyek a társadalmi igényeknek a meglévő megoldásoktól eltérő módon történő kielégítésére irányulnak.</p>	<ul style="list-style-type: none"> » Mobilitás: közös gépkocsihasználat, modális váltás, telekonferencia, távmunka, internetes kiskereskedelem. » Élelmiszer: alternatív élelmiszer-hálózatok, ökológiai élelmiszer, étrendváltogatás, városi gazdálkodás, élelmiszer-tanácsok. » Energia: decentralizált energiatermelés (termelő-fogyasztók), közösségi energia, „energiakávézók”. » Az egész társadalomra kiterjedő horizontális társadalmi innováció többek között az energiademokráciát, a megosztáson alapuló gazdaságot, a javításon alapuló gazdaságot, a lokalizmust és a közösségi kiszervezést foglalja magában.
 <p>Üzletimodell-innováció</p>	<p>Célja, hogy adott szervezet értékajánlatában és alapvető működési modelljében változásokat érjen el annak megváltoztatásával, ahogyan az adott szervezet értéket teremt, nyújt és őriz meg gazdasági, társadalmi, kulturális és egyéb viszonylatban.</p>	<ul style="list-style-type: none"> » Mobilitás: mobilitási szolgáltatások, közös gépkocsihasználat, járművek újragyártása, közös kerékpárhasználat. » Élelmiszer: alternatív élelmiszer-hálózatok, ökológiai élelmiszer. » Energia: energetikai szolgáltató vállalkozás, tartalékkapacitás, „járműből hálózatba” (V2G) irányuló villamosenergia-ellátás. » Új üzleti modellekhez vezető horizontális digitális innováció, a közösségi finanszírozás különféle formáit, például személyközi kölcsönöket, adományozáson alapuló közösségi finanszírozást és közösségi részesedést magában foglaló pénzügyi (fintech) innováció.

⁽⁶⁾ Lásd: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2020/report-on-a-toolkit-for-national-and-regional-decision-makers-supporting-sustainability-transitions-under-the-european-green-deal-with-cohesion-policy

Terület	Fő téma	Példák
Politikai innováció 	Politikatervezés, -kidolgozás és -végrehajtás céljára használt új folyamatok, eszközök és gyakorlatok, amelyek az összetett problémák jobb problémamegoldását eredményezik.	» Rendszerben gondolkodás, stratégiai előrettekintés, összpontosítás a viselkedési mintákra, kísérleti tervezés, digitális módon lehetővé tett megközelítés, átfogó komplexitás, összpontosítás az állampolgárokra és új szövetségek formálására, a hatásokra helyezett hangsúly.

A fenntarthatósági átállás perspektívája keretet ad az innovációnak mint a transzformatív változáshoz hozzájáruló tényezőnek. Mivel azonban a régiók olyan helyszínekként szolgálnak, ahonnan az új megoldások kiindulnak (lásd a 2. szakaszt), az innovációnak célszerű a regionális potenciálra és a fejlesztési igényekre is építenie. A kohéziós politika összefüggésében az intelligens szakosodásra irányuló kutatási és innovációs stratégia (RIS3) szolgál továbbra is az innovációs tevékenységek finanszírozásának keretében, az 1. szakpolitikai célkitűzés keretében, és lényeges szerepet fog játszani abban, hogy a zöld átálláshoz kapcsolódó társadalmi kihívásokra innovatív megoldásokat találjanak.

Az új fellépési területeken a politikai döntéshozóknak biztosítaniuk kell, hogy védett rés piacok legyenek elérhetőek nem csupán a meglévő szereplők, hanem az új belépők, a vállalkozók és a peremszereplők számára is. A rés piacoknak a többségi gazdasági, infrastrukturális, fogyasztói preferenciákból adódó és egyéb szelekciós nyomásoktól való megvédése magában foglalhatja a védőernyőt, a gondozást és a támogatást.

- » Az innováció védőernyője annak a többségi gazdasági, infrastrukturális, fogyasztói preferenciából adódó és egyéb szelekciós nyomásoktól való védelmét foglalja magában. A régiók és városok védett „tereket” biztosíthatnak, ahol lehetőség van a kísérletezésre, olyan példakkal, mint amilyenek az átalakuló városok és a zöld klaszter kezdeményezések.
- » A gondozás a tanulási folyamatok segítését, a várakozások kifejtését és a hálózatépítési folyamatok segítését foglalja magában az ún. „úttörő” innováció kialakulásának támogatása érdekében.
- » A támogatás a többségi szelekciós környezetek megváltoztatását, a rés innovációkra való alkalmasabbá tételét célozza. Ebben olyan politikai döntéshozók vehetnek részt, akik kellő hatáskörrel rendelkeznek arra, hogy teret nyissanak az új belépők számára a meglévő rendszerszereplők esetleges hátrányára.

A kísérletezés kulcsfontosságú az innovációhoz, mivel az innovációs folyamat sikere bizonytalan, és a radikális innovációk összes eredménye nem látható előre.

Példák bevált gyakorlatokra

1. Mérlegelje a **transzformatív változás** innovációs igényeit az intelligens szakosodásra irányuló kutatási és innovációs stratégia (RIS3) kidolgozása során:

- a) A regionális környezet és innovációs potenciál elemzése: azonosítsa azokat a megoldásokat, amelyek a regionális innovációs potenciálokkal összhangban kritikus szerepet tölthetnek be minden egyes kulcsrendszer átállásának felszabadításában vagy felgyorsításában;
- b) A régió jövőjére vonatkozó közös jövőkép kidolgozása a transzformatív változásra vonatkozó kollektív prioritások kitűzésével, jövőképekkel és stratégiákkal összhangban;

c) A RIS3-folyamat és -irányítás kidolgozása, a részvétel és a felelősségvállalás biztosítása a védett rés piacok elérhetőségének biztosításával:

i. az innováció megóvása, a többségi gazdasági, infrastrukturális, fogyasztói preferenciáktól védett terek létrehozása révén a városokban és régiókban;

ii. az innováció gondozása a tanulási folyamatok segítségével, a várakozások kifejtésével és a hálózatépítési folyamatok segítségével;

iii. az innováció támogatása a játékszabályok átalakítása és a fennálló teljesítménykritériumokat befolyásoló intézmények megreformálása révén.

d) Az innovációs prioritások azonosítása a rendszerszintű átállási menetrenddel összhangban valamennyi célkitűzés mentén, a legjobb opciók értékelésével, hatásaik feltérképezésével és megfelelő rangsorolásával;

e) Koherens politikamix, ütemterv és cselekvési terv meghatározása.

2. A RIS3 végrehajtása során biztosítani kell a **kísérletezést** (a technikai teljesítmény, piacok, fogyasztói preferencia és társadalmi elfogadás tesztelése, kutatás és tanulás), a „nyitott innovációval” együtt, amelynek célközönségét nem csak a vállalkozások, a tudományos körök, az ipar képezi, hanem felhasználókat, a civil társadalmat, közösségeket és egyéb szereplőket is aktív résztvevőkké tesz.

6. Az alkalmazás és a fokozatos kivezetés támogatása

Az innovatív megoldások többségi alkalmazásához és a meglévő fenntarthatatlan megoldások nagyarányú felváltásához léptékváltásra van szükség.

Az új technológiák és gyakorlatok alkalmazása politikai eszközök olyan kombinációjának használatát követeli meg, amely előnyökkel ruházhatja fel a fenntartható megoldásokat és megszüntetheti azokat a rendszerszintű előnyöket, amelyeket a jelenlegi technológiák élveznek. Ezek közül a szakpolitikai eszközök közül sok azonban nincs az irányító hatóságok kezében. A kohéziós politikának ki kell egészítenie más szakpolitikai eszközöket és azt akkor kell használni, amikor a többi szakpolitikai eszköz nem elérhető vagy elegendő a kívánt eredmények biztosításához. Az ilyen átfogóbb politikamix fontossága miatt szoros együttműködésre van szükség a kormányintézmények között az uniós finanszírozás hatékony és eredményes felhasználásának biztosításához.

Az inkubens technológiák által élvezett rendszerszintű előnyök között környezetileg káros támogatások is vannak. Ezen fokozatos kivezetés része az olyan műveletek kizárása az uniós finanszírozásból, amelyek a status quo-t részesítik előnyben és a technológiai bezáródás kockázatával járnak. Továbbá a fokozatos kivezetési folyamat megköveteli a tágabb társadalmi, gazdasági, kulturális, hálózati, infrastrukturális és szabályozói elemek értékelését, amely elemek akadályozzák az új technológiák alkalmazását.

Az egyéb uniós és nemzeti forrásokkal való összehangoláson kívül jelentős hozzájárulást kell biztosítani magánfinanszírozásból is. A kormányzati támogatásokat csak a társadalmi megtérülés mértékéig kell elérhetővé tenni. Pénzügyi eszközöket kell használni a lehetséges mértékig. Az új technológiák esetében a kockázatenyhítési eszközök szerepe alapvető fontosságú.

Az alkalmazásra fordítandó állami finanszírozás azonban még relevánsabbá vált a koronavírus-világjárvány által kiváltott gazdasági válság miatt, mivel valószínű, hogy a magánfinanszírozás kevésbé lesz elérhető. Az európai helyreállítási terv célja annak biztosítása, hogy környezetbarát beruházások vezéreljék a gazdasági helyreállítást, illetve a munkahelyek biztosítása és a gazdasági növekedés ösztönzése. Az uniós költségvetési szabályok felfüggesztésének eredményeként további nemzeti forrásokat lehet elérhetővé tenni. Az energiaágazatban a megújuló energia versenyképességét és az energiahatékonysági intézkedések nyereségességét akadályozzák a fosszilis üzemanyagoknak a válság következtében alacsony árai, ami tovább hangsúlyozza az állami finanszírozás által az e technológiák ösztönzésében betöltött fontos szerepet.

Példák bevált gyakorlatokra

1. Dolgozzon ki megfelelő szakpolitikai keretrendszereket a fenntartható megoldásokba való beruházások nem pénzügyi akadályainak (pl. információs akadályok, infrastrukturális akadályok, káros támogatások inkumbenseknek, piacrajutási szabályok stb.) kezelésére minden egyes szolgáltató rendszer (pl. élelmiszer, közlekedés, energia) esetében.

2. Dolgozzon ki megfelelő nemzeti eszközöket a fenntartható megoldások bevezetése előtt álló pénzügyi akadályok (pl. magas beruházási költségek, magas kockázat stb.) kezelésének céljára a releváns szolgáltató rendszerek esetében.

3. Azonosítsa az alacsony szén-dioxid-kibocsátásra, a körforgásos gazdaságra és a biológiai sokféleségre vonatkozó célértékek eléréséhez szükséges finanszírozási hiányokat minden egyes szolgáltató rendszer esetében.

4. Azonosítsa és dolgozza ki a megfelelő finanszírozási módokat a hiányoknak a kohéziós politika forrásainak felhasználásával történő betöltése céljából, figyelembe véve a technológiai érettséget és a jövedelemtermelési és költségcsökkentési potenciált.

7. A méltányos átállás támogatása

A méltányos átállás fogalma azt jelenti, hogy a zöldebb gazdaságra való átállás folyamatába minden érdekelt felet be kell vonni, és az átállással járó elkerülhetetlen foglalkoztatási és szociális költségeket mindenkinek közösen kell viselnie. Az európai zöld megállapodás összefüggésében a klímasemleges és körforgásos gazdaságra való átállás csak akkor lehet sikeres, ha az átalakulás az összes régió előnyét szolgálja és egyik sem marad le. A koronavírus-világjárvány által okozott válság csak súlyosbítani fogja a méltányos átállással járó kihívásokat, a kohéziós politika ezért kulcsfontosságú szerepet játszhat.

A Bizottság méltányos átállási mechanizmusra tett javaslatot – ideértve a Méltányos Átállást Támogató Alapot is, hogy célzott segítséget nyújtson azoknak a régióknak, amelyeket a leginkább érint az átállás; e mechanizmus célja a gazdaság diverzifikálása és a készségek megújítása. A méltányos és tisztességes átállás tágabb fogalmát azonban szükséges a többi kohéziós politikai alap programozásába is beépíteni, többek között az innovációba és az új megoldások alkalmazásába. A méltányos átállásra irányuló szakpolitikai eszközök többek között ágazati politikai eszközöket (pl. új üzleti modellek kidolgozásához nyújtott támogatás és a tevékenységek diverzifikálásához nyújtott támogatás), széles kört elérő és kreatív munkaerőpiaci kiigazítási programokat (pl. átképzés) és erős szociális védelmet vagy „biztonsági hálókat” foglalhatnak magukban.

A kohéziós politika forrásait méltányos átállásra vonatkozó területi terveknek (TJTP-k) kell orientálniuk, amelyek a Méltányos Átállást Támogató Alapból biztosított támogatáshoz való hozzáféréshez szükségesek. A finanszírozást az átállás által negatívan érintett régiókra kell összpontosítani, és annak e régiók integrált fejlesztésére kell fókuszálnia, többek között az átképzés és a munkaerőpiaci beavatkozások finanszírozása, az alacsony szén-dioxid kibocsátású növekedési ágazatokba és technológiákba való helyi befektetések, a kutatási és innovációs stratégiák, a helyi gazdaságdiverzifikációs tervek, a célzott infrastrukturális beruházások és a helyi környezetek újbóli művelésbe vonása révén.

A méltányos átállás fogalmát tágabb értelemben az összes átállási tevékenységbe be kell építeni, többek között az innovációba és az új megoldások alkalmazásába. Például a megújuló energiába eszközölt befektetések bővítése magában foglalhat kis volumenű, közösségi tulajdonú projekteket, amelyek befolyásolják az előnyöknek az érintett közösségek javára történő elosztását.

Példák bevált gyakorlatokra

Méltányos átállásra vonatkozó területi terv (TJTP) készítése: megfelelő eszköz arra, hogy az átfogó szakpolitikai keretrendszer különböző elemeit egy következetes módszerbe egyesítse. A klímasemleges gazdaságra való méltányos átállásra vonatkozó területi terv kidolgozásának lépései a következők:

1. Azonosítsa azokat a területeket, amelyeket az átállási folyamat a legkedvezőtlenebbül érint a nemzeti energia- és klímaterv, a hosszú távú stratégia vagy más releváns, pl. a biológiai sokféleséggel vagy a körforgásos gazdasággal kapcsolatos stratégiai dokumentumok alapján. Ezek a területek lehetnek városok, régiók, de akár egész tagállamok is olyan hatások esetében, amelyek területileg nem differenciáltak. A kohéziós politika ebben az esetben a régiókra összpontosít.
2. Értékelje az átállással kapcsolatos kihívásokat a klímasemleges, zöld és körforgásos gazdaságra történő átállás társadalmi, gazdasági és környezeti hatásai alapján. Határozza meg az érintett állások számát és az elvesztett munkahelyek számát, valamint az egyéb társadalmi hatásokat, az átalakuláshoz kapcsolódó fejlesztési igényeket és célkitűzéseket, amelyeket pl. az intenzív üvegházhatásúgáz-felhasználású tevékenységeknek az érintett területeken történő leállítása vezérel.

3. Dolgozzon ki átállási stratégiát, biztosítva a következetességet más nemzeti, regionális vagy területi jövőképekkel, stratégiákkal és tervekkel, és figyelembe véve a regionális potenciált és a megatrendeket.
4. Azonosítsa méltányos átállás megvalósításához szükséges szakpolitikai eszközöket, ideértve a méltányos átállás szempontjainak valamennyi releváns szakpolitikába történő beépítését.
5. Azonosítsa a finanszírozási igényeket, többek között a Méltányos Átállást Támogató Alapból és a méltányos átállási mechanizmusból, az ERFA-ból, a kohéziós alapból és a nemzeti finanszírozási eszközökből biztosítandó támogatást, valamint a magánszektorból származó finanszírozást, az egyéb eszközökkel nem kezelhető társadalmi, gazdasági és környezeti hatások kezelése érdekében.
6. Dolgozzon ki cselekvési tervet a stratégia végrehajtására, határozzon meg feladatokat és határidőket.
7. Azonosítsa az irányítás iránti igényeket, ideértve az ellenőrzést és értékelést és a felelős szerveket.

8. Területi megközelítések

A régiók és a régiókon belüli területek különböznek gazdasági, társadalmi és környezeti kiindulási pontjaik tekintetében. A régiók a fennálló kihívásokban és helyi fejlesztési potenciáljukban is különböznek, ebből kifolyólag az átállások eltérően érintik őket, és maguknak a régióknak eltérő módokon kell megvalósítaniuk a támogatást.

Az irányító hatóságoknak kell irányítaniuk a regionális és helyi átállásokat, ugyanakkor azonban kellő rugalmasságot kell biztosítaniuk a helyi és regionális körülmények figyelembevételéhez. Az integrált területi stratégiák különösen relevánsak a fenntarthatósági átállások helyi szintű teljesüléséhez, mivel stratégiai és részvételen alapuló megközelítéssel bírnak, integrált módon avatkoznak be és a helyi tudásra és képességekre támaszkodnak.

A városok, a funkcionális városi-vidéki területek, valamint a vidéki térségek és különösen a szénorientált régiók sajátos megközelítéseket igényelnek, amelyekről a kohéziós politika képes gondoskodni.

A **városi térségek** embereket és gazdasági tevékenységet koncentrálnak. A városi térségek továbbá olyan területek, ahol aránytalanul érvényesülnek a globalizáció pozitív hatásai – mint például a magasan képzett munkaerő bevándorlása, jóllehet előfordulhat, hogy e térségek kudarcot vallanak, amennyiben nem képesek előnyöket kovácsolni a globális tendenciákból. Az egyre inkább több pólusúvá váló világ nyertesei általában a városok, azonban nem minden város élvezzi az előnyöket. Ugyanakkor a városokban megfigyelhető a negatív környezeti hatások (ideértve a torlódást, a szennyezést és a természeti erőforrásokra nehezedő nagy nyomást) koncentrációja, amely nyomós indokként szolgál a fenntarthatósági átálláshoz. Ez az oka annak, hogy a városokról gyakran készültek az e területet vizsgáló tanulmányok, és hogy számos kézikönyv és útmutató dokumentum rendelkezésre áll a városi fenntarthatósági átállási folyamatok megvalósításához. Különösen a kohéziós politika új eszköze, az Európai Városfejlesztési Kezdeményezés fontos eszköz lesz a fenntarthatósági átállás végrehajtásának támogatásában, mivel a városi innovációra és kísérletezésre, valamint a jobb várospolitikát szolgáló kapacitás- és ismeretfejlesztésre és -megosztásra összpontosít.

A **vidéki térségek** gyakran szembesülnek az előregedő (és néha csökkenő) népességgel, az alacsonyabb gazdasági teljesítménnyel, az emberi erőforrások alacsonyabb szintjei, a bizonyos piacokhoz és szolgáltatásokhoz való gyengébb hozzáférés és a magasabb szegénységi ráták jelentette többértékű kihívásokkal. A koronavírus-világjárvány különösen érinti a gazdálkodókat, vállalkozásokat és közösségeket a vidéki térségekben. A vidéki térségek mindazonáltal képesek azonosítani saját helyspecifikus átállási útvonalait, amelyek a helyi erősségekre építenek, mint például a bioalapú ágazatok és ökoszisztéma-szolgáltatások magas aránya. Továbbá bizonyos részvételen alapuló és közösségalapú megközelítésekben jelentős potenciál rejlik a vidéki térségekben, a személyes kapcsolatok nagyobb aránya miatt. Ez segíthet biztosítani, hogy az átállásra ne úgy tekintsenek, mint a vidéki térségekre kívülről ráerőltetett folyamatra, hanem mint helyi kezdeményezésekre és helyalapú fejlesztési koncepciókra és potenciálokra épülő tevékenységekre.

A vidéki és városi térségek közötti kölcsönhatást ezért figyelembe kell venni a funkcionális térségekre összpontosító átállás során, mivel a vidéki és városi térségek gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg egymással összefüggő helyek. Egyrészt a vidéki térségek gyakran tapasztalják a városi kereslet negatív externáliáit, amely az ellenőrzésükön kívül esik. Másrészt a vidéki térségekre szükség van ahhoz, hogy a városi térségek működjenek. A városi térségek a vidéki térségekre támaszkodnak az ökoszisztéma-szolgáltatások iránti keresletük kielégítése céljából, mint amilyenek például az élelmiszerek, a víz, az energia, a nyersanyagok stb.

A különleges területek, például a **szénorientált régiók** az EU-ban a klímasemleges gazdaságra való átállásban a frontvonalban állnak, mivel ezek azok a régiók, ahol az átállás potenciálisan kedvezőtlen társadalmi és gazdasági hatásai – többek között a szénrel kapcsolatos tevékenységek területén és a downstream ágazatokban bekövetkező potenciális munkahelyvesztések – először válnak érezhetővé. A szén „vége” – függetlenül attól, hogy a szén használatának vége tervezett módon vagy a növekvő szén-dioxid-árak miatt következik be – egyre inkább az európai fenntarthatósági átállási folyamatok fokozatos kivezetési dimenziójának az első nagyléptékű tesztjévé válik. A szénorientált régiókban a különféle érdekeknek az átállásokkal összefüggésben történő irányítása jelentette a kihívás és az érdekelt felek bevonása a változás támogatása érdekében, vagy legalábbis annak nem ellenzése érdekében, hivatkozási pontként fog szolgálni a jövőbeni fokozatos kivezetésekhez, amelyek a fenntarthatósági átállások részei. A szén fokozatos kivezetése a széntelenítéssel, energiabiztonsággal és energiaárakkal kapcsolatos nemzeti kihívás és a foglalkoztatáshoz, a megélhetéshez és a gazdasági szerkezetátalakításhoz kapcsolódó regionális kihívás is egyben. Az EU elismerte ennek a kihívásnak a jelentőségét, és a szénorientált és karbonintenzív régiókkal foglalkozó platformon és tágabb vonatkozásban a MÁTA-n keresztül támogatja az átállási folyamatokat.

Az együttműködés fontos szerepet játszhat a fenntarthatósági átállás támogatásában, mivel lehetővé teszi sok kihívás közös kezelését és azt, hogy a lehetőségek közös előnnyé váljanak. A kohéziós politika integráns részeként az Interreg és az uniós makroregionális stratégiák keretét adnak a különféle tagállamok és a szomszédos országok nemzeti, regionális és helyi szereplői együttes fellépéseinek és szakpolitikai párbeszédeinek végrehajtásához.

9. A fenntarthatóság figyelembevétele a programokban és projektekben

Ezen eszköztár végső dimenziója a környezetvédelmi megfontolásoknak a kohéziós politikai beruházásokba való horizontális integrációjára összpontosít, ideértve azokat is, amelyek az előző fejezetekben nem kerültek kifejezetten említésre. A fenntarthatósági átállási folyamatok fokozott támogatása érdekében az éghajlatváltozással, az erőforrás-felhasználással és a biológiai sokféleséggel kapcsolatos megfontolásokat a kohéziós politika végrehajtásának minden szakaszában és szintjén, minden egyes programban és projektben figyelembe kell venni.

Ez a fajta „áramvonalasítás” összhangban áll a fenntartható fejlődés elvével, amely az uniós szerződések központi célja, és már a 2014–2020-as időszakra vonatkozó kohéziós politikában is kiemelkedő szerepet kapott, továbbá az európai zöld megállapodásban megfogalmazott, újabb keletű „ne árts” elvvel.

A kohéziós politika környezeti teljesítményének fokozására szolgáló fontos eszközök közé tartozik a pénzeszközök elkülönítése és az éghajlatpolitikai kiadások nyomon követése, az infrastruktúra éghajlatváltozási rezilienciavizsgálata, a projektkiválasztási és -kizárási kritériumok, a környezetvédelmi outputok és eredmények ellenőrzése, valamint a partnerség és a technikai segítségnyújtás.

Az irányító hatóságok túlmehetnek a szabályozói követelményeken és ambiciózusabb célokra is törekedhetnek a fenntarthatóság figyelembevételének tekintetében. Ez hozzájárulhat a negatív hatások elkerüléséhez, azon beruházások esetében is, amelyek nem elsősorban az innovációra, a fenntartható alternatívák fokozatos bevezetésére vagy az újjászervezésre irányulnak, amely szempontokat ezen eszköztár korábbi részeiben a leginkább kiemeltünk.

Példák bevált gyakorlatokra

A környezet- és éghajlatvédelemre szánt finanszírozás növelése:

- a tematikus koncentrációra vonatkozó célértékek teljesítése és túllépése;
- a második szakpolitikai célkitűzésre (PO2) vonatkozó elkülönítési célértékek teljesítése és túllépése;
- a zöld közbeszerzés alkalmazása.

A finanszírozás negatív környezeti hatásainak korlátozása:

- a programok stratégiai környezeti vizsgálata;
- az összes, potenciálisan negatív hatású projekt környezeti hatásvizsgálata;
- a környezeti hierarchiák tiszteletben tartása a programozásban és a pályázati felhívásokban;
- éghajlatváltozási rezilienciavizsgálati intézkedések és a biológiai sokféleség védelmének figyelembevételére irányuló intézkedések alkalmazása a projektekre kiválasztási kritériumok révén;
- a környezetileg káros opciókra fordított kiadások korlátozása vagy elkerülése, amennyiben alternatívák rendelkezésre állnak, a finanszírozásból kizárandó befektetések negatív listáinak alkalmazása;
- a programok nettó hatásának értékelésére szolgáló eszközök (pl. NECATER vagy CO2MPARE) alkalmazása és a negatív hatások kompenzálása;
- a környezeti megfontolások beépítése a projektkiválasztási kritériumokba.

Partnerségek és intézmények:

- a környezetvédelmi partnerek és a változást elősegítő, illetve a változást támogató partnerek és összekötők bevonása a programelőkészítésbe és -végrehajtásba;
- technikai segítségnyújtás a környezetvédelmi és szociális partnereknek;
- kijelölt intézmények létrehozása a környezetvédelmi szempontból megfelelő programvégrehajtás és projektfejlesztés elősegítésének céljára (pl. környezeti hatásvizsgálat, stratégiai környezeti vizsgálat végrehajtása, projektkiválasztási kritériumok kidolgozása stb.).

A környezeti hatásoknak és a program fenntarthatósági átállásokhoz való hozzájárulásának az ellenőrzése:

- a környezet és éghajlat területén eszközölt beavatkozások (második szakpolitikai célkitűzés, PO2) kedvező környezeti hatásainak értékelése;
- a beavatkozások negatív környezeti hatásainak értékelése;
- a programok fenntarthatósági átálláshoz való hozzájárulásának értékelése a releváns mutatók segítségével;
- rugalmas és iteratív értékelési tervek alkalmazása, visszajelzés a döntéshozatali szinteknek és adaptív irányítás alkalmazása.

10. Összefoglaló: különböző kiindulási pontokhoz igazított átalakítási menetrend

Az európai zöld megállapodás jövőbeni kohéziós politikai programokba való átültetésének alapelvei:

- > A fenntartható jövő jövőképeinek kidolgozása és útvonalak kialakítása
- > Az átállás irányítására szolgáló proaktív irányítási rendszer bevezetése
- > Az innováció támogatása a fenntartható megoldások kidolgozása érdekében
- > Az innováció alkalmazásának támogatása és a fenntarthatatlan gyakorlatok fokozatos kivezetése
- > Méltányos átállás biztosítása annak érdekében, hogy az átalakulás mindenkinek az előnyére váljon
- > Specifikus területi megközelítések alkalmazása (pl. városok, vidéki területek, szénrégiók)
- > A fenntarthatóság figyelembevétele a programokban és projektekben

Kapcsolatba szeretne lépni az EU-val?

Személyesen

Az Európai Unió területén több Europe Direct információs központ is működik. Keresse meg az Önhez legközelebb eső központot: https://europa.eu/european-union/contact_hu

Telefonon vagy e-mailben

A Europe Direct központok feladata, hogy megválaszolják a polgárok Európai Unióval kapcsolatos kérdéseit. Vegye igénybe a szolgáltatást

- az ingyenesen hívható telefonszámon: 00 800 6 7 8 9 10 11 (bizonyos szolgáltatók számíthatnak fel díjat a hívásért),
- a rendes díjszabású telefonszámon: (+32 2) 29696, vagy
- e-mailen: https://europa.eu/european-union/contact_hu

Információkat keres az EU-ról?

Online

Az EUROPA portál tájékoztatással szolgál az Európai Unióról az EU összes hivatalos nyelven: https://europa.eu/european-union/index_hu

Uniós kiadványok

A következő címen uniós kiadványok tölthetők le/rendelhetők meg díjmentesen/fizetés ellenében: <https://op.europa.eu/hu/publications>. Ha bizonyos ingyenes kiadványokból több példányra van szüksége, rendeljen a Europe Direct központtól vagy hazájának helyi információs központjától (lásd: https://europa.eu/european-union/contact_hu).

Uniós jogszabályok és kapcsolódó dokumentumok

Az EUR-Lex portálról bármelyik hivatalos nyelven letölthetők az EU jogi tartalmi és az 1952-től megjelenő jogszabályai: <http://eur-lex.europa.eu>

Az EU által gondozott nyílt hozzáférésű adatok

A nyílt hozzáférésű adatok európai uniós portálja (<http://data.europa.eu/euodp/hu>) uniós adatkészletekhez biztosít hozzáférést. Az adatok kereskedelmi és nem kereskedelmi célból egyaránt díjmentesen letölthetők és felhasználhatók.

Az Európai Unió
Kiadóhivatala